

KINTER ALIZ

Kortárs angol regények, amelyekről lemaradtunk

A KÉTEZRES ÉVEK BOOKER-DÍJAS REGÉNYEINEK RECEPCIÓJÁRÓL

A számos brit irodalmi elismerés közül kiemelkedik a Man Booker-díj, amely nem csupán az £50 000-os (jelenleg több mint 18 500 000 forintos) pénzjutalom miatt tart számot komoly szakmai, média-, s ezáltal olvasói figyelemre, hanem mert negyvenhat éves fennállása során bebizonyosodott, hogy az aktuális zsűri az év legfigyelemreméltóbb teljesítményének kiválasztásakor jó érzékkel hangolja össze a szakma elvárásait az olvasókéval. A Booker státusosztó díjjá vált, amelyet megkapni visszavonhatatlan dicsőséget jelent.

Írásom a 2000 és 2009 közötti időszak Man Booker-díjjal jutalmazott, magyar nyelven megjelent köteteinek Nagy-Britanniában és hazánkban történő kritikai fogadtatását elemzi. A brit és magyar kritikák, recenziók, könyvismertetések közül a teljesség igénye nélkül válogattam, hiszen az anyag nagysága miatt a kutatás parttalanná vált volna, ha nem így járok el. Úgy vélem, ezen könyvek magyar recepciója kitűnő példája lehet általában az angol irodaloménak – azaz annak, hogy jelenleg Magyarországon az irodalomkritika mennyire kíséri figyelemmel a brit könyvtermés nálunk is elérhető darabjait, mennyire tartja fontosnak a róluk való beszédet.

Érdekelt, egyáltalán elérhetőek-e magyarul ezek a regények, volt-e igény a fordításukra. Kellott, hogy legyen, hiszen a kötetek jó eladási eredményeket produkáltak anyanyelvterületükön, ezen kívül olyan irodalmi értéket képviselnek, amely bizonyosan érdemessé teszi őket a magyar közönség általi megismerésre – legyen az szakmai vagy olvasóközönség. Hogy érzékeltessem, milyen hatása van a Booker-díjnak, röviden ismertetem a rá vonatkozó tudnivalókat.

Az 1968-ban alapított elismerést eredetileg Booker–McConnell-díjnak hívták az azt szponzoráló élelmiszeripari vállalat neve után, majd amikor 2002-ben a Man Group befektetési társaság vette át a finanszírozását, Man Booker-díjra változott az elnevezése. Röviden Booker-díjként szokás emlegetni. Pályázni rá olyan regénnyel lehet, amely angol nyelven íródott, az aktuális évben jelent meg Nagy-Britanniában, s amelynek írója a Nemzetközösség vagy Írország állampolgára. Egy állandó tagokból álló tanácsadó bizottság nevez ki minden évben öt személyt – akadémikusokat, irodalomkritikusokat, szerkesztőket, írókat, közszereplőket, kiadókat –, akik a zsűri testületét alkotják egyikük elnöklésével. A bírácoknak hozzávetőlegesen száz-száznegyven regényt kell értékelniük, s azután összeállítaniuk a „hosszú listát”, amely manapság tizenhárom címet nevez meg – ez a „Booker-tucat” –, majd abból választja-

nak hatot a „rövid listára”. Ezek után hirdetik ki a győztest, az utolsó körbe jutott szerzők mindegyike £2 500 jutalomban részesül.¹

A Booker-díj odaítélésének procedúrája médiaesemény. A díjátadást közvetíti a televízió, a rádió, világszerte beszámol róla a sajtó. A döntési folyamat időszakában a zsűritagok – mivel kilétük nem titkolt – és az írók ünnepelt személyekké válnak, s a rövid listás szerzők, főként a győztes, az eladásai megsokszorozódására számíthatnak. Olyannyira, hogy például a 2011-es év nyertes regényének – Julian Barnes: *The Sense of An Ending*² (*Felfelé folyik, hátrafelé lejt*) – eladása az eredményhirdetést követő héten a korábbiakhoz képest 473%-os növekedést mutatott.³

A következőkben sorra veszem a vizsgált évek díjazottjait (kivételt képez a 2006-os győztes – Kiran Desai *The Inheritance of Loss*⁴ [A veszteség öröksége] című könyve, amely magyarul nem jelent meg). A regények rövid bemutatása után ismertetem a brit és a magyar recepció főbb irányait. A magyar fogadtatás esetében a sajtó- és a blogkritikákat is tanulmányoztam. Fontosnak tartom utóbbiak tárgyalását, mivel hazánkban ezek tájékoztatnak szélesebb olvasóközönséget, ugyanakkor az irodalommal foglalkozó blogok gyakran naprakészek könyvújdonságok tekintetében. Bizonyos könyvekkel kapcsolatban nem is lett volna mit vizsgálnom, ha a blogkritikákat figyelmen kívül hagyom, mivel a „hivatalos” magyar kritika több Booker-díjas könyvet ignorált – ami azt mutatja, hogy hazánkban az angol irodalom kritikai recepciója nem folyamatos, ezáltal nem nyújt abba széleskörű, informatív betekintést. Írásom azt kívánja megvilágítani, hogy ez a probléma milyen mértékű. Emellett igyekszem a Booker-díjas regények recepciójából nyert tapasztalatok alapján célravezető kritikai irányvonalakat felvázolni.

Booker-díj, 2000 – Margaret Atwood: *A vak bérgyilkos* (*The Blind Assassin*)

Margaret Atwood 1939-ben született Ottawában. Íróként, irodalmárként kiemelkedő szerepe volt a magas színvonalú kanadai irodalom létrehozásában. Regényeivel visszafordította a kanadai irodalmat a klasszikus hagyományok felé, ezáltal sok olvasót visszanyert hazája irodalmának.

Könyvének⁵ elbeszélője az I. világháború előtt felemelkedett, majd tönkrement gombgyáros család sarja, a regény jelenében nyolcvan fölött járó Iris, akinek életét a 20. századi társadalmi és politikai változások keretezik. Napjait meghatározza egy régi szerelem emléke, mely egy szocialista agitátorhoz, egyben ponyvaíróhoz fűzte, akibe az öngyilkosságot elkövetett húga, Laura is szerelmes volt. „A vak bérgyilkos” egy Laurának tulajdonított sci-fi-történet, amely önálló betétregényként jelenik meg Atwood művében.

¹ Forrás: A Man Booker-díjra vonatkozó hivatalos információk elérhetőek: www.themanbookerprize.com (2014. 01. 04.)

² Julian BARNES, *The Sense of An Ending* [Felfelé folyik, hátrafelé lejt, ford. KARÁTH Tamás, Bp., Partvonal, 2013], London, Jonathan Cape, 2011.

³ Forrás: *The Effect of the 2011 Man Booker Prize on Sales*, Nielsen BookScan, <http://www.nielsenbook.co.uk/uploads/press/Booker%20Prize%20Analysis.pdf> (2014. 01. 04.)

⁴ Kiran DESAI, *The Inheritance of Loss*, London, Hamish Hamilton, 2006.

⁵ Margaret ATWOOD, *A vak bérgyilkos* [*The Blind Assassin*, Toronto, McClelland & Stewart, 2000], ford. SIKLÓS Márta, Pécs, Jelenkor, 2003.

Margaret Atwoodot a történetészövés és a gondosan rétegzett narratívák mestereként, ki-kezdhetetlen tehetségű íróként ismerik. Ennek ellenére a regény brit recenziói az elismerés mellett hiányosságokat is felvetnek – csaknem ugyanazokat.

Alex Clark *Guardian*ben megjelent kritikájában⁶ megjegyzi, hogy *A vak bérnyilkos* próbára teszi az olvasó türelmét terjedelem és fordulatok tekintetében is. Úgy látja, a 20. század változásainak megvilágítására törekvő író az eseményhalmozás miatt helyenként anakronisztikussá tette a történetet. A túl sok információ, valamint az Atwood prózájára jellemző túlzott rejtélyeskedés elbizonytalanítja az olvasót a regény igazságait illetően.

Az *Observer* kritikájának⁷ szerzője, Adam Mars-Jones John Updike felvetésére hivatkozva írja le, hogy a többszintes elbeszélés narratív szerkezete, az összetett idősíkok alkalmazása csökkentti a szövegegész lendületét. Alex Clarkkal ellentétben Mars-Jones szerint el lehet jutni a történetben az igazsághoz, azonban általa a karakterek még konvencionálisabbak lesznek.

A vak bérnyilkos magyarul 2003-ban adta ki a Jelenkor Kiadó. A szöveget Siklós Márta fordította. Margaret Atwood írásai közül ez volt a második, amely nálunk is elérhetővé vált, ezt megelőzően 1984-ben adta ki az Európa Könyvkiadó a *Fellélegzést*.⁸ Booker-díjas regényének hazai fogadtatása halk szavú, de elismerő volt.

Még magyar megjelenése előtt, 2003-ban közölte a *Korunk* Tárnok Attila írását⁹ a regényről, amely a fordítást sürgeti. Tárnok kiemeli a két fő narratív szint – Iris egyes szám első személyű és Laura regényének egyes szám harmadik személyű megszólalásainak – jelentőségét, amelyek két nézőpontból beszélnek ugyanazokról az eseményekről a cselekmény megakadása nélkül. Rámutat, hogy a szerző „még egy narratív szintet vezet be, amikor a hírlaptudósítások dokumentumszerű elbeszélésmódját továbbviszi az első személyű narrátor, Iris életén túlra”.¹⁰

Tárnok Attila szerint a vak bérnyilkos-motívum Iris alakjára is vonatkoztatható, hiszen Iris vaksága húga érzéseivel kapcsolatban közvetlenül hozzájárult annak öngyilkosságához.

M. Nagy Miklós szerint,¹¹ már maga „a cím egyértelműen jelzi az olvasói aktivitás iránti igényt”,¹² meg kell fejteni, miféle vakságra utal a szerző. Ennek értelmezését ő történelmi perspektívából kiindulva vezeti le. Tulajdonképpen M. Nagy azt állítja, hogy a vakságmetafora abban a létállapotban értelmeződik, amikor a mindennapok embere nem alakít ki releváns viszonyt a körülötte formálódó történelemhez. Gács Anna az *Élet és Irodalomban*¹³ a vakság-

⁶ Alex CLARK, *Vanishing Act*, The Guardian, 2000. 09. 30. Interneten is elérhető:

<http://www.guardian.co.uk/books/2000/sep/30/fiction.bookerprize2000> (2014. 01. 04.)

⁷ Adam MARS-JONES, *Where women grow on trees*, The Observer, 2000. 09. 17. Interneten is elérhető:

<http://www.guardian.co.uk/books/2000/sep/17/fiction.bookerprize2000> (2014. 01. 04.)

⁸ Margaret ATWOOD, *Fellélegzés*, ford. L. PATARICZA Eszter, Bp., Európa, 1984 (Modern Könyvtár, 502).

⁹ TÁRNOK Attila, *Egy időszerű díjazott: Margaret Atwood*, *Korunk*, 14(2003), 12. sz., 119–121. Interneten is elérhető: <http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=2003&honap=12&cikk=7397> (2014. 01. 04.)

¹⁰ *Uo.*

¹¹ M. NAGY Miklós, *Versenyművek. Margaret Atwood: A vak bérnyilkos*, *Jelenkor*, 47(2004), 7–8. sz.

¹² *Uo.*

¹³ GÁCS Anna, *Ne a kezemet nézzék*, *ÉS*, 48(2004), 35. sz. Interneten is elérhető:

http://www.es.hu/gacs_anna;ne_a_kezemet_nezzek;2004-08-30.html (2014. 01. 04.)

metaforát egy komplexebb metafora egyik elemének tekinti, nevezetesen a megcsonkítottságának, amely szerinte „a regény egyik legerőteljesebb önértelmező metaforája”.¹⁴

Mindhárom magyar recenzens beszél a könyv többszintes narrációs megoldásáról. Ezt Gács Anna és M. Nagy Miklós is hasonlóképpen ítélik meg. Előbbi úgy fogalmaz, hogy a könyv „a regényírás mint techné dicsérete”,¹⁵ utóbbi szerint Atwood „úgy dolgozik, mint a jó mesterember”.¹⁶ Írásukban artikulálódik, milyen írói bravúrt hajt vége Atwood az olvasó számára könnyednek tűnő, ám feszesen megszerkesztett narratív szintek felépítésével.

Gács Anna szerint a regény két archetípus küzdelmét jeleníti meg a két nővér személyében, és M. Nagy szerint is a verseny metaforája bontakozik ki a történetben, illetve a narráció műfajvariáló technikájában. Miként Adam Mars-Jones az *Observer*-ben, M. Nagy Miklós szintén kiemeli Atwood remeklését a sci-fi betétregényben, és ugyancsak utal John Updike-ra, mivel szerinte az idős Iris önjellemzése Updike öregkori elbeszéléseire emlékeztet.

A fordítást egyik recenzens sem minősíti hosszasan, dicsérik Siklós Márta munkáját.

A www.moly.hu olvasói¹⁷ közül többen örömmel vették, hogy szellemi aktivitást igényel a regény olvasása, azonban mások nem boldogultak a könyvvel – bizonyos részeit túl hosszúnak és unalmasnak tartották. Ketten is idegesítőnek találták az idős Iris Chase megnyilatkozásainak stílusát, egyikük szerint eredeti nyelven azok nem hatnak mesterkéltnek.

A www.e-konyv.blog.hu-n található kritika¹⁸ több eredeti Atwood-regényt olvasott szerzője szerint, ahogy a cselekmény szintjei elválaszthatók, úgy különíthetőek el a hozzájuk tartozó nyelvi rétegek is, ami sokat segít *A vak bérgyilkos* megértésében.

Booker-díj, 2001 – Peter Carey: *Ned Kelly balladája (True History of the Kelly Gang)*

J. M. Coetzee után Peter Carey lett a második író a Booker-díj történetében, akit kétszer illetett elsőség.¹⁹ 1988-ban nyert *Oscar and Lucinda* című regénye, melyet magyarul nem olvashatunk – azonban *Játék és szenvedély* címmel film készült belőle Ralph Fiennes főszereplésével.

Peter Carey regényében²⁰ megismerjük Ned Kelly saját szavaival elbeszél, *védőbeszédnek szánt élettörténetét*, amelyből „megtudhatjuk, hogyan is lett egy lótolvaj és gyilkos a vörös kontinens egyik legnagyobb nemzeti hőse. A nyers egyszerűséggel megírt könyv lapjain az ököl- és tűzpárbajok, bankrablások és hajtóvadászatok mellett megelevenedik a századfordu-

¹⁴ Gács, *i. m.*

¹⁵ *Uo.*

¹⁶ M. NAGY, *i. m.*

¹⁷ *Margaret Atwood: A vak bérgyilkos*, <http://moly.hu/konyvek/margaret-atwood-a-vak-bergyilkos> (2014. 01. 04.)

¹⁸ *Margaret Atwood: A vak bérgyilkos – The Blind Assassin*, http://e-konyv.blog.hu/2010/05/02/margaret_atwood_a_vak_bergyilkos_the_blind_assassin (2014. 01. 04.)

¹⁹ Forrás: *Peter Carey*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Carey_%28novelist%29 (2014. 01. 04.)

²⁰ Peter CAREY, *Ned Kelly balladája [True History of the Kelly Gang, St Lucia, U of Queensland P, 2000]*, ford. MOLNÁR Miklós, Bp., Palatinus, 2003.

lós Ausztrália telepeseinek mindennapi élete is. Fegyencivadékok és kínai aranymosók, ken-gurusült és gumifák, asszonyruhás haramiák és ősi ír legendák”.²¹

Robert Edric *Guardian*ben megjelent bírálata szerint²² Peter Carey újraalkotta az ausztrál folklórban elevenen élő hős alakját és történetét. Ezt komoly teljesítménynek tartja, ám úgy véli, Carey narratívája olykor túl merész, mert a regényt Kelly elbeszéléseként kívánja feltüntetni, de az olvasó nem feltétlenül fogadja el, hogy Kelly saját munkájának átíratát olvassa. Utal a szerkezet bizonyos hibáira, de dicséri a hitelesítő eljárást, amely által a főszereplő elevenebbé válik korábbi ábrázolásainál. Az *Observer*ben²³ Jane Rogers szintén a narrációban látja a regény sikerét. Thomas Jones az *LRB*-ben megjelent írásában²⁴ arra hívja fel a figyelmet, hogy Peter Careynek ez a második olyan műve, amelyben Charles Dickensszel szemben jelöli ki pozícióját. Először a *Jack Maggs* című regényével tette ezt, amelyben a *Szép reményeket* dolgozta át úgy, hogy szándékosan félreolvasva Dickenst létrehozott egy független, kortárs ausztrál regényt. Az *Oscar and Lucinda* Ausztráliáját pedig Thomas Jones szerint – igaz, nem olyan nyíltan, mint a *Jack Maggs* esetében – azzal a derűt sugárzó és jómódot hozó világgal lehetne szembeállítani, amelyet Dickens a *Copperfield Dávid* végén mutat be.

Peter Carey regényét, amelyet Molnár Miklós fordított magyarra, 2003-ban jelentette meg az Új Palatinus Könyvesház. A *Nagyvilág* 1985 óta közöl elvétve novellákat Peter Careytől, valamint az Európa Könyvkiadó által gondozott antológiákban (*Jelzőtűz az éjszakában*;²⁵ *Égtájak 1932–83*²⁶) jelentek meg írásai.

Szakmai fórumokon egyáltalán nem reagáltak a regényre megjelenésekor.

A blogok közönsége sem figyelte különösképpen a kötetet. A www.moly.hu-n²⁷ három vélemény olvasható. Két hozzászóló kiválónak tartja a *Ned Kelly balladáját*, bár egyikük megjegyzi, eleinte megnehezítette az olvasást a regény szokatlan megszólalása. A másik hozzászóló dicséri a fordítót, a regény *remek nyelvezetét* az ő érdemének tekinti. A harmadik véleményező nem szerette meg a könyvet a fogalmazás egyszerűsége és a folklórhős kulturális távolsága miatt.

Booker-díj, 2002 – Yann Martel: *Pi élete (Life of Pi)*

Yann Martel 1993-ban megjelent első publikációját, a magyarul is olvasható *A helsinki Roccamatio-család a tények tükrében*²⁸ című novelláskötetét 2002-ben követte a *Pi élete*²⁹ című második regénye, mely az év Booker-díjas könyve lett.

²¹ A Libri Könyvárúhá az ajánlójából: www.libri.hu/konyv/ned-kelly-balladaja.html (2014.01.04.)

²² Robert EDRIC, *Remaking Ned*, The Guardian, 2001.01.06. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2001/jan/06/fiction.bookerprize2001> (2014.01.04.)

²³ Jane ROGERS, *Remaking the myth*, The Observer, 2001.01.07. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2001/jan/07/fiction.bookerprize2001?INTCMP=ILCNETTXT3487> (2014. 01. 04.)

²⁴ Thomas JONES, *Full Tilt*, London Review of Books, 23(2001), 3. sz., 24–25. Interneten is elérhető: <http://www.lrb.co.uk/v23/n03/thomas-jones/full-tilt> (2014.01.04.)

²⁵ *Jelzőtűz az éjszakában: XX. századi ausztrál elbeszélők*, vál., jegyz. KARIG Sára, Bp., Európa, 1988.

²⁶ *Égtájak 1982/83: Öt világrész elbeszélései*, szerk. GY. HORVÁTH László, Bp., Európa, 1983.

²⁷ *Peter Carey: Ned Kelly balladája*, <http://moly.hu/konyvek/peter-carey-ned-kelly-balladaja> (2014. 01. 04.)

²⁸ Yann MARTEL, *A helsinki Roccamatio család a tények tükrében*, ford. PÉK Zoltán, Bp., Európa, 2007.

A *Pi életét* az író-narrátor vezeti be a regény fiktív előzményeinek megkonstruálásával, mely szerint Indiába utazott, és ott találkozott későbbi főszereplője nagybátyjával. Az idős férfi azt ígerte az írónak, unokaöccse története meggyőzi Isten létezéséről. Az író meg is győződik, és felkeresi a Kanadában élő Pít, aki készségesen felidézi az eseményeket, amelyeket az író beszél el Pi szemszögéből, énelbeszélésként.

Pi (azaz Piscine Molitor Patel), a tizenhat éves indiai középiskolás, aki hindunak született, de emellett kereszténynek és muszlimnak is érzi magát, apja állatkertjében lakik Pondicherryben. Miután a Kanadába költöző családját és az állatkert Észak-Amerikába eladott példányait szállító japán teherhajó elsüllyed a Csendes-óceánon, a fiú egyedüli túlélőként magára marad egy mentőcsónakban, amelyet először egy sérült zebrával, egy hiénával és egy orángutánval, később már csak egy Richard Parker nevű bengáli tigrissel oszt meg. Pínek a túlélésért meg kell tennie olyasmiket is, amelyek ellentétesek meggyőződésével, de a csoda erejében bízva, és mert Richard Parkerről is neki kell gondoskodnia, nem adja fel a reményt, hogy egyszer megtalálja a szárazföldet. Amikor a regény végén ez megtörténik, két japán hivatalnok veszi fel a vallomását. Mivel az elmondottakat hihetetlennek találják, Pi előadja az eseményeknek egy másik verzióját, amelyben nem állatok, hanem emberek vannak a csónakban, de a történések gyilkossághoz és kannibalizmushoz vezetnek. A fiú felteszi a kérdést: miért hihetőbb az a történet, amely saját tapasztalataink szerint tényszerűbbnek tűnik, annál, amelyre még sohasem volt példa. Miért ragaszkodnánk a kegyetlenebb és könnyebben igazolható történethez, ha választhatjuk az állatos változatot is? Így tehát az olvasóra marad, hogy eldöntse, melyik történetet tartja igazabbnak, s hogy lényeges-e egyáltalán, melyiket választja.

A regény bírálati általában azt vizsgálják, mire szolgál az író által alkalmazott hitelesítő narratíva, mennyire járta körül Martel a vallásos hit és az istenigazolás kérdését, és a kötet mennyire illeszthető be a mágikus realista munkák sorába. Előbbi két terület az, ahol a kritikusok szerint az író hibát vétett.

A *TLS* szerzője, Roz Kaveney úgy látja,³⁰ Yann Martel a megkérdőjelezhetetlen hitelességre törekedve túlbeszélt szöveget alkotott. A kritikus azt mondja, a regény elején felvetett ígérést – Isten létének bizonyítását – az író nem váltja be a szövegben.

Justine Jordan a *Guardian*ben³¹ kiemeli, hogy Martel már a bevezetőben ügyesen vegyíti a tényeket a fikcióval. A könyv aprólékosan részletező sajátosságát ő is a hitelesítés eszközének tekinti. Szerinte a történet nem allegória vagy mágikus realista mese, hanem egy letehetetlen kalandregény.

Az *Observer* cikke³² diplomatikusan kikerülte a véleményalkotást a Booker-regénnyel kapcsolatban. Tim Adams szerint a *Pi életében* a történetmesélés lehetőségei artikulálódnak.

A *Pi életének* legalaposabb értékelését James Wood végezte el *Credulity*, azaz 'hiszékenységek' című írásával.³³ Úgy véli, Martel elsősorban olvasói hiszékenységét tette próbára művé-

²⁹ Yann MARTEL, *Pi élete* [*Life of Pi*, Toronto, Knopf, 2001], ford. SZÁSZ Imre, Gy. HORVÁTH László, Bp., Európa, 2004.

³⁰ Roz KAVENEY, *Guess who's for dinner*, The Times Literary Supplement, 5180. sz., 2002. 07. 29., 25.

³¹ Justine JORDAN, *Animal magnetism*, The Guardian, 2002. 05. 25. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2002/may/25/fiction.reviews1> (2014. 01. 04.)

³² Tim ADAMS, *A fishy tale*, The Observer, 2002. 05. 26. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2002/may/26/fiction.features2> (2014. 01. 04.)

vel, amelyet a mágikus realizmus jegyeivel vértezett fel. Szerinte a tényyszerűség fenntartása érdekében alkalmazott túlzott részletesség eredményezte a hibát, amely az indiai rész ismeretközvetítő túlterhelésében mutatkozik meg. Arra hívja fel a figyelmet, hogy Martel túlélőtörténetének egyetlen leleménye a tigris és a fiú valószerűtlen kapcsolatának életre keltésében rejlik. A hajótörött-séma többi részletét már megírták. Rámutat a szöveg azon buktatójára is, amelyről más bírálók nem szóltak: Martel, narratívájának létrehozása során, *irodalmi regisztert vegyít Pi egyszerűbb, de komoly hangjával*, és ebből adódóan a fiús naivitással megnyilatkozó főhős karakterként üres marad. A szöveg szerinte sem teljesíti be a hitre vonatkozó narratív premisszát. A textust jellemző *teológiai elszegényítés* Wood szerint a posztmodern regények sajátossága, és a *Pi élete* is csak látszólag foglalkozik teológiai kérdésekkel.

Eladások tekintetében a könyv a Booker-díj történetének kimagasló sikere. 1998 és 2010 vége között 1 050 090 példány kelt el belőle, ezzel a harmincötödik az időkorszak könyvforgalmi eredményeit bemutató listában.³⁴ A regény magyar nyelven az Európa Könyvkiadónál jelent meg először 2004-ben, majd a nemzetközi illusztrációpályázat nyertesének, Tomislav Torjanacnak a képeivel 2007-ben és 2010-ben is, majd 2012-ben ismét, illusztrációk nélkül – puha és kemény kötésben. A művet Szász Imre és Gy. Horváth László fordította. 2012-ben mutatták be a regény filmadaptációját Ang Lee Oscar-díjas rendezésében. Talán emiatt ért meg a kötet 2012-ben újabb két kiadást, s a regény recepciójára is nyilvánvalóan hat a filmes megjelenés.

Az *Irodalmi Jelen* recenziójának írója, Onagy Zoltán szerint³⁵ a *Pi élete* „parabola és természetregény. [...] De ugyanakkor messianisztika, invenció és hideg szatíra némi esszé-élel [...] meg-megvillantva a kultúrhistoria különféle korszakait, rétegeit”.³⁶ Yann Martel regényéről úgy tartja: Magyarországon *alvó remekmű maradt*. Rámutat, hogy ez olyan kötetekkel szokott megtörténni, amelyeket nem fedez fel időben a magyar irodalmi élet valamely megbecsült alakja.

A regénynek egyik legjobb értelmezési lehetőségét kínálja Onagy Zoltán, amikor azt írja, Martel „hőse nem a hamis, netán az igaz valóság ellen küzd, az életnek mindösszesen egyetlen célja van: élni akar bármi áron, megteremtve ennek filozófiai és metafizikai háttérét”.³⁷ Ezen elgondolás alapján megfejthető a *Pi életének* utolsó oldalain felvetett *másik* történet és az állatos verzió referenciája. Onagy tehát új szempontot vet fel az angol kritikákhoz képest is: nem annyira a hitelesítés kérdése felől, hanem kultúra- és elbeszéléselméleti oldalról vizsgálja a művet.

A *Szépirodalmi Figyelőben*³⁸ Nagy Imola Dóra úgy gondolkodik, hogy talán nem is kell választani a két végső történet között, mert a történeteknek Pi esetében együtt kell élniük.

³³ James WOOD, *Credulity*, London Review of Books, 24(2002), 22. sz., 24–25. Interneten is elérhető: <http://www.lrb.co.uk/v24/n22/james-wood/credulity> (2014. 01. 04.)

³⁴ A Nielsen BookScan adatai elérhetőek: <https://docs.google.com/spreadsheets/ccc?key=0AonYZs4MzLZbdEpsS2MtbmEyU1BNVXBhMjdWcVctMFE&hl=en#gid=0> (2014.01.04.)

³⁵ ONAGY Zoltán, *A halál mellett, az élet mellett: Egy szabálytalan zseni*, Irodalmi Jelen, <http://www.irodalmijelen.hu/node/4354> (2014. 01. 04.)

³⁶ *Uo.*

³⁷ *Uo.*

³⁸ NAGY Imola Dóra, *Yann Martel: Pi élete*, Szépirodalmi Figyelő, 2004/4., 138–139.

A www.index.hu könyvajánlóját jegyző Nagy László úgy fogalmaz: a *Pi élete* „talányos mese a történetmesélésről, a képzeletről és a hitről hívőknek és hitetleneknek”.³⁹ Ismerteti az író azon nézetét is, amely a nyugati világ értelem- és ténykultuszából való kiábrándultságára vonatkozik. Nagy László szerint a regény okot adhat arra, hogy elgondolkozzunk hitről, Istenről, de hogy meggyőzne utóbbi létezéséről, azt nem tartja valószínűnek.

A www.moly.hu oldalra számos hozzászólás⁴⁰ érkezett a *Pi életéről*. Többen kiválónak tartják, míg mások számára pusztán egy technikás író korrekt, de nem meggyőző munkája. Külön említést tesznek az illusztrált kiadásról – szépségét, igényességét dicsérik. Volt, aki a hit megnyilvánulásait keresve olvasta a regényt, ám nem találta azokat, végül mégis igazolóni látta azt a cselekmény kifejtésében. A regény befejezését illetően a legtöbben az állatos verziót fogadják el, mert úgy gondolják, ha a másik a valódi, akkor sem a kettő közötti döntésen van a hangsúly, hanem hogy Pi és az olvasók elhiggyék a csodát, mert az igazolja Isten létezését. Az egyik hozzászóló azt olvasta ki a sorokból, hogy Martel szerint a hit választás kérdése. Azt is felvetette, hogy a történet esetlegesen a hit elvesztéséről szól, nem pedig annak megtalálásáról, illetve hogy az állatos és a kegyetlen történet valamiféle párhuzamot takar az evolúció és a kereszténység létrejötte között.

Booker-díj, 2003 – DBC Pierre: *Vernon Little, az Isten (Vernon God Little)*

DBC Pierre, azaz Peter Warren Finlay első kötete 2003-ban Booker-díjat kapott, és 2004-ben a Whitbread First Novel Awardot is megnyerte, így DBC Pierre lett az első olyan író, aki ezt a két díjat ugyanazért az írásáért kapta.

A regény⁴¹ alaptörténete szerint egy texasi kisváros, Martirio középiskolájában egy Jesus Navarro nevű diák lelövi tizenöt társát, majd magával is végez. Mivel Vernon Gregory Little a gyilkos fiú barátja volt, és túléli az eseményeket, a bosszúszomjas közösség őt kiáltja ki bűnbaknak. A média is fogékony az esetre, az olvasó pedig nyomon követi Vernon nehézkes útját a vágyott mexikói szabadság felé, miközben megismeri Martirio felszínes és ostoba lakosságát. Miután az éltelt Vernont a börtön tévés valóságshowjában kiszavazzák, és várja a halálos injekció, az igazság az utolsó pillanatban kiderül. Talán.

A kötet brit recenziói javarészt nem vitatták a Booker-zsúri döntését. A *Guardian* kritikus modern Holden Caulfieldként azonosítja a hőst Pierre szatírjában,⁴² az *Observer*ben⁴³ pedig az író merész véleménynyilvánításáról, illetve a gátlástalan média hatalmas befolyásoló szerepéről szól Jonathan Haywood – utóbbiról a legtöbb kritika említést tett.

A *Telegraph* két cikket is megjelentetett a regényről. Sam Leith szembemegy azzal a véleményével, amelyet sokszor hangoztattak a regénnyel kapcsolatban: miszerint DBC Pierre

³⁹ NAGY László, *Pi Patel úszó állatkertje*, www.index.hu, <http://index.hu/kultur/klassz/pi0528/> (2014. 01. 04.)

⁴⁰ Yann Martel: *Pi élete*, <http://moly.hu/konyvek/yann-martel-pi-elete> (2014. 01. 04.)

⁴¹ DBC PIERRE, *Vernon Little, az Isten: XXI. századi komédia a halál árnyékában [Vernon God Little: A 21st Century Comedy in the Presence of Death*, London, Faber and Faber, 2003], ford. GRESKOVITS Endre, Bp., Konkrét Könyvek, 2006.

⁴² Carrie O'GRADY, *Lone star*, *The Guardian*, 2003. 01. 18. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2003/jan/18/featuresreviews.guardianreview18> (2014. 01. 04.)

⁴³ Jonathan HAYWOOD, *Growing up with Jesus*, *The Observer*, 2003. 01. 19. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2003/jan/19/fiction.features2> (2014. 02. 25)

Salinger örököse lenne.⁴⁴ Az összehasonlítást nem tartja többre jó marketingfogásnál. Ezen könyvismertetés után a *Telegraph* februári cikkével⁴⁵ megpróbálja felülmúlni a korábbi, így David Robson csak dicsér. A cselekményt mesterinek tartja, az író fantáziáját disztópikusnak, és kiemeli DBC Pierre nyelvi játékoságának nagyszerűségét is.

Az elmarasztaló véleményt⁴⁶ James Wood vállalta. Wood kritikájából az derül ki, hogy DBC Pierre műve nem hogy nem egy Booker-regény, önmagában sem túl jó alkotás. Kritikusa szerint az író nem mond semmi újat, üres frázisokat, elcsépelet elemeket halmoz egymásra a regény minden szintjén. Wood felhívja a figyelmet az énelbeszélés itt is tapasztalható hibájára, amikor a szerző nem találja a helyes egyensúlyt karakterizáló és irodalmi megszólalás között.

A regény rajzfilmszerűségét több recenzió említi. Wood véleménye erről, hogy a rajzfilmszerű ábrázolás vonatkozásában Pierre könyve botrányosan leegyszerűsítő. A regény túlzottan kiszámítható, s így éppen ellentéte annak, amelyet a Booker-zsúri a szponzorváltás évében az előzetes szempontok alapján díjazni akart.

A regény a Konkrét Könyvek sorozatában jelent meg magyar nyelven 2006-ban, Greskovits Endre fordításában. Szakmai kritikát Pierre művéről csak az *Élet és Irodalom* közölt. Elekes Dóra szerint a regényről nyilatkozó külföldi kritikusok bizonyos nézőpontjai nem érvényesek. Felidézi, hogy a regényt többen a *Zabhegyező*höz hasonlították, illetve szól jó néhány amerikai bíráló véleményéről is, akik szerint DBC Pierre csúfot űzött az amerikaiakból és meggyalázta Columbine⁴⁷ emlékét, és akik azt sem nézték jó szemmel, hogy „kiugrott drogos létére irodalmi babérokra tör”.⁴⁸ Szerinte a *Vernon Little, az Isten* „se nem *Zabhegyező* [...], se nem azon művek egyike, amelynek legfőbb célja az amerikai társadalomra ráhúzni a vizes lepedőt”.⁴⁹ Valójában Krisztus szenvedéstörténetének „fergeteges, posztmodern átírat”,⁵⁰ amelyben az olvasó egy *karikatúravilággal* szembesül, ahol a szereplők fikciós logika alapján keresnek válaszokat problémáikra, és ahol Vernon karikatúrája emberivé válik. A recenzió rámutat a Krisztus-allúzióra a regény több elemében: arra utal a város neve, Martirio; hogy Jesusnak hívták a vérengző fiút; hogy a főhős jóformán semmit sem tud halott apjáról. Vernon „Isten-mivolta” pedig a börtönben megnyilatkozó elítélt, az egyik *lator* szavai nyomán fejeződik ki, mert ő úgy tartja: mindenki Isten önmaga fölött. Az, hogy a szerző a regényben a média világunk feletti uralmára kívánja felhívni a figyelmet, Elekes Dóra szerint kissé közhelyes, mindenesetre a regény szerinte kiváló – bravúros történet bravúros megvalósításban.

⁴⁴ Sam LEITH, *Springer's America*, Daily Telegraph, 2003. 01. 25. Interneten is elérhető:

<http://www.telegraph.co.uk/culture/4729744/Springers-America.html> (2014. 01. 04.)

⁴⁵ David ROBSON, *Who dies? You decide*, Sunday Telegraph, 2003. 02. 23. Interneten is elérhető:

<http://www.telegraph.co.uk/culture/4729935/Who-dies-You-decide.html> (2014. 01. 04.)

⁴⁶ James WOOD, *The Lie-World*, London Review of Books, 25(2003), 20. sz., 25. Interneten is elérhető:

<http://www.lrb.co.uk/v25/n22/james-wood/the-lie-world> (2014. 01. 04.)

⁴⁷ 1999. április 20-án az egyesült államokbeli Columbine városának középiskolájában két diák tizenkét diákot és egy tanárt lőtt le, majd önmagukkal is végeztek.

⁴⁸ ELEKES Dóra, *Vernon élete*, ÉS, 51. évf., 2. sz. 27. Interneten is elérhető:

http://www.es.hu/elekes_dora;vernon_elete;2007-01-15.html (2014. 01. 04.)

⁴⁹ *Uo.*

⁵⁰ *Uo.*

A *Könyvmolyoló* elnevezésű blog⁵¹ írója – az angol nyelvű kötet alapján – úgy fogalmazott, a meghökkentő események során a „hiperfokozása” zavarta a regényben. Szerinte ennek a jelenségnek az oka, hogy az író fel akarta hívni a figyelmünket: a 21. század szenzációra éhes közönsége csak a legbotrányosabb eseményekre kapja fel a fejét. A regény arra is rávilágít, hogy „a tények igazsága gyakran alulmarad a média igazságával szemben”,⁵² és bár DBC Pierre stílusa is jól befogadható, a blog szerzőjét mégsem ragadta magával a könyv.

A www.kultblog.hu⁵³ szerint a média manipulatív ereje, a lelkiismeret kérdése, az önmagunkra utaltság, az álmodozás a regény fő témája, és rendkívüli nyelvi merészség jellemzi.

Booker-díj, 2004 – Alan Hollinghurst: *A szépség vonala (The Line of Beauty)*

*A szépség vonala*⁵⁴ című regényben az Oxfordban frissen végzett, Henry Jamesről szóló doktorátusát író Nick Guest, barátja, Toby Fedden családjához költözik, ahol az apa nagyravágyó tory parlamenti képviselő. Nick egy teljesen új világban találja magát, amelyet mindig önmagára is vonatkozó ironiával szemlél, és amelynek részesei a Fedden-házaspár rendezte álságos összejövetelek, a homoszexuális tapasztalatok, később pedig a rendszeres drogfogyasztás alkalmi. „Nick maga a megtestesült camp: fáradhatatlanul úzi a szépséget. [...] Ettől kap felejthetetlen, keserédes színezetet a nyolcvanas évek brit arisztokráciájának és politikai életének leírása, valamint a finom lélektani érzékenységgel bemutatott homoszexuális szubkultúra. [...] A regény négy éven át követi a magas körökbe fokozatosan beilleszkedő, ám egy kicsit mindig kilógó Nick sorsát, a szerelem és a csillogás ámulat felfedezésétől világa összeomlásáig.”⁵⁵

Hollinghurst 2006-ban egy Sári B. Lászlónak adott interjúban⁵⁶ elmondta: meleg regényírónak tartja magát abban az esetben, ha ez nem jelent valamiféle elszigeteltséget az irodalmi térben. Úgy gondolja, már túlhaladott, hogy az író identitása önmagában meghatározza a szövegeiről alkotott képet.

Alfred Hickling a *Guardian*ban megjelent kritikájában⁵⁷ úgy véli, Hollinghurst az egész nyolcvanas évek társadalmi-politikai kontextusát meg tudta ragadni írásában. Ezt Geoff Dyer is így látja,⁵⁸ ő társadalmi mintavételről, a társadalmi osztálykülönbségek ábrázolásának végtelen finomságairól beszél. Hollinghurstöt ő és Hickling is kivételes megfigyelőnek tartja, aki képes nagyon finom árnyalatokat érzékelni, érzékeltetni.

⁵¹ DBC Pierre: *Vernon Little, az Isten [Vernon God Little]*, <http://mcblog.aardvark.hu/?p=169> (2014. 01. 04.)

⁵² Uo.

⁵³ *Gyermekkorom "legszebb" nyara*, http://kultblog.hu/archives/2007/10/21/Gyermekkorom_legszebb_nyara/ (2014. 01. 04.)

⁵⁴ Alan HOLLINGHURST, *A szépség vonala, [The Line of Beauty]*, London, Picador, 2005], ford. BERTA Ádám, Bp., Scolar, 2011.

⁵⁵ A Scolar Kiadó ajánlójából: <http://scolar.hu/index.php?site=bookDetails&bookId=376> (2014. 01. 04.)

⁵⁶ „ott lenni mindkét polcon”: Alan HOLLINGHURSTtel SÁRI B. László beszélget, *Lettre*, 2008/68. Interneten is elérhető: <http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre68/hollinghurst.htm> (2014. 01. 04.)

⁵⁷ Alfred HICKLING, *Between the lines*, *The Guardian*, 2004. 04. 10. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2004/apr/10/fiction.alanhollinghurst> (2014. 01. 04.)

⁵⁸ Geoff DYER, *The last summer*, *Sunday Telegraph*, 2004. 03.28. Interneten is elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/3614486/The-last-summer.html> (2014. 01. 04.)

Hollinghurst nem távolodik el saját írói hagyományaitól, hiszen a főhős ebben a könyvében is homoszexuális. Így a nyolcvanas évek meleg közösségének életét is megismerjük, ahol az 1983-as dátum – ahogy a brit politikában – vízvázalstóként mutatkozik, ugyanis a következő évben vált köztudomásúvá az AIDS fenyegetése, amely alapjaiban változtatta meg a homoszexuálisok életét, szokásait.

A kötet magyar nyelven 2011-ben jelent meg a Scolar Kiadó gondozásában. A fordítás Berta Ádám munkája. A kiadó kultuszkönyvként reklámozta az alkotást, amelyhez leggyakrabban a következő szavak kapcsolódtak a könyvajánlóiban: politika, pénz, homoszexualitás, AIDS. A kötetéről szakmai kritika az *Élet és Irodalomban*, illetve a *Műútban* jelent meg. Az előbbinek írója Csuha István.

Csuha egyfajta történelmi regénynek látja *A szépség vonalát*, amely rendkívül sokrétű és hiteles képet nyújt a thatcherizmus korszakáról. A könyv a megszokott hollinghursti attitűd jegyében keletkezett, a szerző „a meleg világát azonban, melyet rendkívül rétegzetten, társadalmi, személyek közötti, érzelmi viszonyaiban bonyolult és részletező gazdagságban jelenít meg, elhelyezi és működteti a heteroszexuális kontextusban is. Egyetlen pillanatig sem lehet az a benyomásunk, hogy gender vitairatot olvasnánk.”⁵⁹

Megemlíti, ahogy az angol kritikák is, hogy a szöveg a Henry James-i narratológiai hagyományt követi: a mindentudó elbeszélő egyes szám harmadik személyben nyilatkozik meg, az olvasó azonban csak a főhős által megélt eseményekbe láthat bele.

Csuha dicséri a fordítót, „aki ebből a néha zsúfolt angolságból élvezhető, követhető, a találatosságát sem nélkülöző magyar változatot tudott formálni.”⁶⁰ *A szépség vonalát* kultuszkönyvnek tartja.

Bartók Imre hangja a *Műútban*⁶¹ már nem szól ilyen elismerően, ő nem ért egyet a korábbi kritikákkal: „a könyv témája tehát nem annyira a 80-as évek; legalábbis magáról a Thatcher-korszakról bizonyosan árnyaltabb képet nyújtanak például *Adrian Mole naplója*”⁶² – írja. Bartók nem lát hiteles és árnyalt társadalomábrázolást, „a könyv sokkal inkább önmaga nyelvezetéről, a megfigyelés módszereiről, a homogenizáló pillantásról szól, arról a szószaporításról, amiről a kezdő írókat tapasztaltabb pályatársaik lebeszélni igyekeznek, és amely miatt ez a könyv mégis annyi elismerésben részesült.”⁶³ Végül ennek ellenére „szerethető és fontos” könyvnek nevezi *A szépség vonalát*.

Két bekezdést is szentel a fordítás bírálatának. Szerinte Berta Ádám fordítása rossz, és csak ront az eredetileg is nehézkes szövegen: „ami az angol regényben még sajátos egyensúlyozás a prózai leírás és a szándékosan anakronisztikus, rokokó túlzások és jelzőszaporítás között, az a magyarban az ötletelenségnek és az olykor nyilvánvaló tükörfordításnak köszönhetően sokszor modorossá és kellemetlenné válik.”⁶⁴ Több példát is hoz arra, mely esetekben bizonyult elhibázottnak a fordítás.

⁵⁹ CSUHAI István, *A nyolcvanas évek örökké fognak tartani*, ÉS, 55(2011), 15. sz. Interneten is elérhető: http://www.es.hu/csuha_istvan;a_nyolcvanas_evek_orokke_fognak_tartani;2011-04-13.html (2014. 01. 04.)

⁶⁰ *Uo.*

⁶¹ BARTÓK Imre, *A széplélek reneszánsza*, *Műút*, 2011/27, 67–68, 68.

⁶² *Uo.*

⁶³ *Uo.*

⁶⁴ *Uo.*

A szépség vonaláról három sajtókritikát találunk, amelyek az *Origo* weboldalon,⁶⁵ a *Népszabadságban*⁶⁶ és a *Zalai Hírlapban*⁶⁷ jelentek meg. A regényt mindhárom írás olyan elbeszélés-ként vizsgálja, amelyben a főhős individuumának feladására kényszerül. A *Zalai Hírlap* cikkének írója, Kiss Anna ezért visszafejlődésregénynek minősíti *A szépség vonalát*, míg Horeczky Krisztina a *Népszabadságban* a következő műfaji meghatározással illeti: *romlásregény a camp-esztétika jegyében*, társadalmi szatíra. Mindketten kiemelkedőnek és a könyv szembevető érdemének tartják Hollinghurst aprólékos karakterábrázolási képességét.

A fordítást tekintve két eltérő véleménnyel találkozunk. A *Népszabadságban* megjelent írás korrektnek tekinti Berta Ádám munkáját, azonban az *Origo* kritikusa szerint a szöveg magyar nyelven nagyon nehézkesnek, idegennek hat.

Az olvasóblogok közönségének műfaji kategorizálásában a regény egyértelműen társadalmi szatíra. Nagyszerűként ítélik meg a szereplők, még a kevésbé jelentékeny alakok kidolgozottságát is, az író stílusát, széles látókörét, hitelességét emelik ki. De a véleményekből az tűnik ki leginkább, hogy magát a szöveget tartják nagyon erősnek, amelyet élvezet olvasni. Ennek pedig feltétele a jó fordítás.

A www.moly.hu⁶⁸ egyik olvasója, illetve a www.ekultura.hu⁶⁹ könyvismertetőjének írója is rajong a magyartásért, utóbbi a könyvet, határozottan a magyar nyelven megjelent könyvet, tökéletesnek nevezi. A www.olvasoterem.com⁷⁰ oldalon közzétett írás szerzője viszont úgy látja, Berta Ádám fordítása helyenként korlátozza, esetenként ellehetetleníti a megértést.

Booker-díj, 2005 – John Banville: *A tenger (The Sea)*

A kortárs ír irodalom egyik legnevesebb alkotója John Banville. Műveiben új formában kívánja egyesíteni a költészetet a prózával. Saját bevallása szerint Henry James hatott rá leginkább. Korábban kétszer került fel a Booker-díj listáira, harmadszor nyert. Neve többször felmerült már a Nobel-díj esélyesei között.⁷¹

A regényben⁷² egy feleségét gyászoló művészettörténész, Max Morden visszatér gyermekkorra színhelyére, a tengerparti városkába, ahol szembenéz múltjával, s megpróbálja elviselni jelenét.

A brit kritikusok csodálják Banville stílusát, szövegalkotási leleményességét, tehetségét az angol nyelv sajátos és különleges megmunkálásában. *A tenger* meggyőzte a kritikusokat az író nagyságáról, bár Banville nehezen tudja függetleníteni művészetét nagy elődeitől – e re-

⁶⁵ DÖMÖTÖR Ági, *Nem a meleg szex a lényeg*, www.origo.hu, <http://www.origo.hu/kotvefuzve/blog/20110404-nem-a-meleg-szex-a-lenye-kritika-alan-hollinghurst.html> (2014. 01. 04.)

⁶⁶ HORECZKY Krisztina, *Az udvaronc*, Nszab, 2011. 07. 16. Interneten is elérhető: <http://nol.hu/lap/konyvszemle/20110716-az-udvaronc> (2014. 01. 04.)

⁶⁷ KISS Anna, *A szépség másik vonala*, *Zalai Hírlap*, 2011. 04. 20.

⁶⁸ Alan Hollinghurst: *A szépség vonala*, <http://moly.hu/konyvek/alan-hollinghurst-a-szepseg-vonala> (2014. 01. 04.)

⁶⁹ Alan Hollinghurst: *A szépség vonala*, <http://www.ekultura.hu/olvasnivalo/ajanlok/cikk/2011-04-06+13%3A00%3A00/alan-hollinghurst-a-szepseg-vonala> (2014. 01. 04.)

⁷⁰ *A szépség vonala*, <http://olvasoterem.com/index.php/2011/06/a-szepseg-vonala/> (2014. 01. 04.)

⁷¹ Forrás: *John Banville*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/John_Banville (2014. 01. 04.)

⁷² John BANVILLE, *A tenger [The Sea]*, London, Picador, 2005], ford. PORDÁN Ferenc, Bp., Geopen, 2009.

génye esetében Beckettől, Joyce-tól és Nabokovtól. Ugyanakkor méltatói nagyon is eredetiek találják prózáját.

Adam Philips (*London Review of Books*) szerint⁷³ Banville mindig arra keresi a választ: milyennek kell lennie a regénybeli ének, identitásnak, narrátornak, ha az író fő törekvése, hogy hőse minősítse, kiértékelje a világban nyert tapasztalatait. Meglátásában Banville rendkívüli stílusművész, aki felhasználja a nyelvben rejlő kétértelműségeket, és megszállottan érdeklődik az olyan férfitípusok iránt, akik hosszabb távon képtelenek fenntartani az identitásukat, akiket korán megtört saját teatralitásuk.

Tibor Fischer *A tengerről* írt kritikájában⁷⁴ Banville szóhasználatáról beszél. Azt gondolja, az író zseniálisan használja az angol nyelvet, azonban túlságosan terjengős leírásai olykor érdektelenné teszik az írását. Fischer szerint a szöveg mintha vizsgáztatná az olvasót a sok furcsa és idegenszerű szóval, amelyek által a megnyilatkozások olykor mesterkéltté válnak.

A *Sunday Telegraph*-ban⁷⁵ Lewis Jones azt írja, *A tenger* John Banville eddigi legjobb regénye, az író *érzékeny szellemessége, kitűnő stílusa* Nabokov öröksége.

John Banville első magyarul olvasható kötete, a *Kepler* 1984-ben jelent meg az Európa Könyvkiadónál. Ez a regény a *The Revolutions Trilogy* [A forradalmak trilógia] középső darabja, de a másik két kötetet nem adták ki itthon. Második magyarra fordított munkája *A tenger*, amelyet 2009-ben a Geopen Kiadó jelentetett meg.

A *Literán*⁷⁶ és a *Népszabadságban*⁷⁷ is írtak a Booker-díj 2005. évi kihirdetéséről. John Banville győzelme nem volt kiszámítható a mezőnyben, amelynek tagjai közül Salman Rushdie, Ian McEwan és J. M. Coetzee könyve sem lépett tovább a hosszú listáról – azonban a regényt nem ismertették a későbbiekben. A könyvről nem alakult ki kritikai diskurzus, így releváns fordításkritika sem olvasható az elsősorban nyelvisége kapcsán értékelhető műről.

Diószegi-Horváth Nóra a *Vasárnapi Hírekben*⁷⁸ azt mondja a kötetéről: John Banville regényében összefolyik a rejtélyes múltnak, a házastárs elvesztésének és az értelmetlen, tompa jelennek az idősíkjá, „s a különböző emlékek benépesítik a kiüresedett tereket”.⁷⁹ Szerinte a főhős számvetése egyfajta búcsú az élettől. Kiemeli a szövegnek azon jellemzőjét, hogy a komor szakaszokat felüdítő kitérők követik, amelyek ellenpontként szolgálnak a *súlyos történetvezetésben*. A cikk írójának meglátásában *A tenger* érdemes, emocionális hatásában erős, elgondolkodtató olvasmány.

⁷³ Adam PHILIPS, *My Own Ghost*, *London Review of Books*, 27(2005), 15. sz., 35–36. Interneten is elérhető: <http://www.lrb.co.uk/v27/n15/adam-phillips/my-own-ghost> (2014. 03. 03.)

⁷⁴ Tibor FISCHER, *Wave after wave of vocabulary*, *Daily Telegraph*, 2005.06.07. Interneten is elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/culture/3643199/Wave-after-wave-of-vocabulary.html> (2014. 01. 04.)

⁷⁵ Lewis JONES, *A ghost of a ghost*, *Sunday Telegraph*, 2005.06.05. Interneten is elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/3643196/A-ghost-of-a-ghost.html> (2014. 01. 04.)

⁷⁶ *Megvan az idej Booker-díj nyertese*, www.litera.hu, <http://www.litera.hu/hirek/megvan-az-ideibooker-dij-nyertese> (2014. 01. 04.)

⁷⁷ R. HAHN Veronika, *John Banville az idej Man Booker-díjas*, *Nszab*, 2005.10.12. Interneten elérhető: <http://www.nol.hu/archivum/archiv-380422> (2014. 01. 04.)

⁷⁸ DIÓSZEGI-HORVÁTH Nóra, *Hullámozó fájdalom*, *Vasárnapi Hírek*, 2011.01.30. Interneten is elérhető: http://www.vasarnapihirek.hu/izles/konyvajanlo_banville_konyv (2014. 01. 04.)

⁷⁹ *Uo.*

Deák Ági szerint⁸⁰ John Banville finom megfogalmazásai figyelemreméltó szöveget hoztak létre, amely kiválóan képes érzések, hangulatok közvetítésére. Úgy gondolja, a 2007-es győztes kötet, *A gyászoló gyülekezet* és *A tenger* főszereplői ugyanazt az utat járják végig.

A www.petikekonyvtara.blog.hu oldal szerzője a következő szavakkal jellemzi a regényt: *érzékenység, nosztalgia, gyász*.⁸¹ Az ő véleménye szerint is a hangulatában rejlik a könyv erőssége, amely az érzéletes képi világból, az érzékszervi tapasztalatok érzékeny megidőzéséből táplálkozik. A blogger külön említést tesz Banville-nek a tengerre alkalmazott változatos jelzőiről – egyben a fordító kiváló jelzőiről. A véleményezőnek mindent összevetve mégsem tetszett a regény, mert nagyon lassú, a fel-felvillanó emlékek lazán kapcsolódó állóképek, melyeknek magyarázatát csak a történet végén kapjuk meg – arra gondol tehát, hogy addig csak a szövegtestbe dermedten várják, hogy egyszer összeköttetésbe kerüljenek egymással és a főszereplővel.

A www.konyves.blog.hu kritikusa úgy véli, *A tenger* „egy díszítésektől mentes [...] »monoton« szonáta, amely [...] képes komoly érzelmeket kiváltani olvasójából”.⁸² A cikk szerzője szerint a szöveg három idősíki (múlt, veszteség körüli napok, jelen) történéseiből rétegezve épül fel, a tenger maga pedig *emlék-tér*.

A www.moly.hu⁸³ egyik olvasója szerint *A tenger* múzeumszerű regény, *önállóan is meg/átélhető tapasztalat*. A szöveg szépsége szerinté részint abban a technikában rejlik, mely által a szerző tárgyakat, helyeket, személyeket alakít egymásba kapcsolódó láncszemekké. Emellett a blogger úgy gondolja, Banville visszafogta tehetségét e regényben. A véleményezőik javarésze szerint az érzékeny, magával ragadó írástechnika teszi naggyá a művet.

Booker-díj, 2007 – Anne Enright: *A gyászoló gyülekezet (The Gathering)*

Anne Enright 1962-ben született Dublinban. Munkáiban merészen beszél családról, testiségről, a nehéz ír sorsról. *A gyászoló gyülekezetben*⁸⁴ a látszólag kiegyensúlyozott életet élő Veronica Hegarty visszatér a szülői házba, hogy közölje anyjával szeretett bátyja, Liam öngyilkosságának hírért. A haláleset miatt összegyűlik a tizenkettő közül még életben lévő kilenc testvér, hogy együtt legyenek a gyász időszakában. „A Liam halála utáni összeroppanás egyben Veronica saját jelenével, múltjával, gyermeki, testvéri, női és anyai identitásának válságával való szembenézés is.”⁸⁵ A nő kutatni kezdi saját és családi múltját, ahol a felrémlő emlékek között talán egy rég elfeledett trauma rejtőzik, egy gyerekkori élmény, amely okként szolgálhatott bátyja életének kisiklásához.

⁸⁰ DEÁK Ági, *John Banville: A tenger*, http://kultblog.hu/archives/2009/10/29/John_Banville_A_tenger/ (2014. 01. 04.)

⁸¹ *John Banville – A tenger (2005)*, http://petikekonyvtara.blog.hu/2010/11/15/john_banville_a_tenger_2005 (2014.01.04.)

⁸² *Felejténi, meghalni*, http://konyves.blog.hu/2010/09/14/felejtenei_meghalni#more2198988 (2014. 01. 04.)

⁸³ *John Banville: A tenger*, <http://moly.hu/konyvek/john-banville-a-tenger> (2014. 01. 04.)

⁸⁴ ANNE ENRIGHT, *A gyászoló gyülekezet [The Gathering]*, London, Jonathan Cape, 2007], ford. MESTERHÁZI MÓNKA, Bp., Gondolat, 2008 (Gondolat Világirodalmi Sorozat).

⁸⁵ BÉNYEI TAMÁS, *Noli me tangere*, Műút, 54(2009), 17. sz. 72–74, 72.

A *Guardian*-kritika⁸⁶ szerzője, A. L. Kennedy szerint *A gyászoló gyülekezet*ben Enright látványosan gyakori témát vesz elő. A hősnő olyan traumát él át, amely után a regény cselekménye szükségszerűen a múltba tér vissza. Az ott történt események lehetséges verzióinak megképzése által Veronicának jelenét és jövőjét is át kell értékelnie. A hirtelen közelségbe kerülő családi történelem megvilágításában az életéről alkotott elképzelései transzformálódni kezdenek.

A *TLS*-ben Kristin Ewins kiemeli⁸⁷ az Enright prózájában fontos helyet kapó testiséggel, fizikai léttel való foglalkozást. Szerinte a regényben, ahol sorra bukkannak fel a hullák, a testek a halálban a legkifejezőbbek. A címben a *gyülekezet* a Liam holtteste köré csoportosuló család ritka együttállására utal. Ewins rámutat, amellett, hogy a regény tele van világi, már-már istenkáromló megnyilvánulásokkal, sorozatosan találkozunk vallásos metaforákkal. Az igazi rejtély valójában nem Liam, hanem Veronica tragédiájának eredete, amelyhez az önfelfedezés szimbolikus útja kínál hozzáférést.

A *London Review of Books* cikkének⁸⁸ szerzője, Eleanor Birne azt mondja, a remek írói kvalitásokkal rendelkező Enrightnál megszokott a hányattatott ír sors és az abból eredő témák feldolgozása. Erre utal Adam Mars-Jones is az *Observer*-ben megjelent írásában:⁸⁹ Veronica minden ír családot az övéhez hasonlóan romlottnak lát – a kritikus ebből a tipikus rossz családmódból indítja el értelmezését.

Eleanor Birne szerint Enright beszélője az új Írország képviselője, akinek sorsa a régiben gyökerezik. A regény a visszakövetelés eljárásának terévé válik azáltal, hogy Veronica mindent megtesz a család történetének, mitológiájának megalkotása érdekében. Mivel az elképzelt események közül egy idő után már maga sem tudja kiválogatni, melyik fikatív és melyik valós, nem tudja azt sem, hogy a szexuális zaklatás – amelynek Liam az áldozatává vált azon a nyáron, és amelynek elkövetője az a Lamb Nugent volt, akihez nagyanyja majdnem férjhez ment – tényleg megtörtént-e.

A gyászoló gyülekezet a Gondolat Kiadó világirodalmi sorozatában jelent meg 2008-ban, tehát egy évvel a brit megjelenés után magyarul is olvasható volt. A kiadó egy évvel korábban, 2007-ben már bemutatta a magyar közönségnek az írónőt, kiadta tőle *A hordozható szűzmária*⁹⁰ című novellagyűjteményt.

*A gyászoló gyülekezet*ről magyarul egyetlen szakmai kritika olvasható. Bényei Tamás írása a *Műútban*⁹¹ példaértékű abban a tekintetben, hogy milyen kritika várható el egy hazánkban kevésbé ismert szerző kötetéről.

Bényei Tamás szerint Anne Enright – akit a kortárs angol nőirodalom kontextusában helyez el – ebben a nehezen, de annál jobban megszerethető regényben „iszonyúan, néhol szin-

⁸⁶ A. L. KENNEDY, *The din within*, *The Guardian*, 2007.03.28. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2007/apr/28/featuresreviews.guardianreview17> (2014. 01. 04.)

⁸⁷ Kristin EWINS, *Original sins*, *The Times Literary Supplement*, 5432. sz., 2007. 05. 21., 20.

⁸⁸ Eleanor BIRNE, *What family does to you*, *London Review of Books*, 29(2007), 20. sz. 30–31. Interneten is elérhető: <http://www.lrb.co.uk/v29/n20/eleanor-birne/what-family-does-to-you> (2014. 01. 04.)

⁸⁹ Adam MARS-JONES, *Intimate relations*, *The Observer*, 2007.05.06. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2007/may/06/fiction.features> (2014. 01. 04.)

⁹⁰ ANNE ENRIGHT, *A hordozható szűzmária* [*The Portable Virgin*, London, Martin Secker & Warburg Ltd, 1991], ford. ORZÓY Ágnes, Bp., Gondolat, 2007.

⁹¹ BÉNYEI, *i. m.*

te elviselhetetlenül kegyetlen és őszinte módon ír a testről, a szexualitásról, az anyaságról és arról, amit az angol eredeti [ti. a regény angol nyelvű eredetije] kétértelmű módon úgy nevez: *the wound of the family*, vagyis »a család sebé«⁹²

Bírálatában kitér azokra a jellegzetességekre és kérdésekre, melyekre az angol kritikusok utalnak, ám olyan témákat is körüljár, melyek fölött az általam olvasott cikkek szerzőinek el-siklott a figyelme. Nem derült ki például a brit írásokból a szöveget jellemző töredékesség, amelyet a főszereplő által alkalmazott emlékezőtechnika idéz elő. Az angol szövegekben volt szó helyenként a csontokról, holttestekről, de komolyabb értelmezésüket nem hajtották végre a kritikusok. Bényei feltárja ezeknek az állandóan jelen lévő holttesteknek a szerepét. A test értelmezésének szerinte három aspektusa jelenik meg *A gyászoló gyülekezet*ben, melyek közül egyet emelek most ki. A halálban a test egyfajta szakrális dologgá válik, mert még nem érte utol az enyészet, de már nincs jelen benne a valaha volt személy. A test ebben az állapotában szent, ebből adódóan érinthetetlen. Bényei Tamás rámutat, hogy a *noli me tangere motívum*⁹³ bontakozik ki ebben a testértelmezésben, amely a perverz Lamb Nugent csúfnevében fedti fel önmagát. Hiszen Ada, a nagymama, *Nolly May*nek, pontosabban *Nolly May Tangerine*-nek szólítja. A recenzens a többi név keresztény szimbolikáját is megvilágítja, például Veronica kapcsán; férjének neve, a Tom, hitetlen Tamásra utal, a Lamb, a Lambert becézése pedig angolul azt jelenti: 'bárány'.

Veronica csapongó emlékezőtechnikájának, a regény szerkezetének megértéséhez Bényei szerint azok a pillanatok visznek közelebb, „amikor nem értjük, amit látunk, mégis reagálunk rá valahogy”.⁹⁴ Ahogy például Veronica lánya sír Liam búcsúztatásán, pedig nem érti sem a történéseket, sem saját magát, mégis érez valamiféle belső kényszert, hogy ő is részt vegyen a gyászban. Veronica emlékképzését is a megérteni akarás belső kényszere generálja.

A regény közepén jutunk el a fajtalankodás témájához, ami, Bényei szerint, bár önmagában közhelyes lehet, Enright regénye „nagyon eredeti módon kezeli mind a konkrét helyzetet, mind a trauma és a személyiség kapcsolatát”.⁹⁵ A traumának mindkét testvér egyformán részese, és a regény egy bizonyos pontjától nem is lehet tudni, hogy áldozat és szemtanú szerepe hogyan oszlik meg Liam és Veronica között. Ám Bényei szerint ez lényegtelen is, mert „ha ennek a képnek az elfedésére, helyettesítésére épült fel a szubjektum egész szimbolikus világa, akkor a kép »ott van« és valódi, igazi hatást fejt ki”.⁹⁶ Ebből következik, hogy a szöveg a traumát *a szubjektum alapszerkezeteként* határozza meg, tehát amelyre a személyiség épül.

A recenzens szerint Mesterházi Mónika fordítása elismerésre méltó munka, de több pontatlanságot tartalmaz.

A *Literán*⁹⁷ közöltek ugyan részleteket a könyvből, de nem fűztek hozzájuk kritikai megjegyzéseket. A blogok közönségének véleménye nem egyhangú. Többen némileg félreértették a könyvet, és annak alapján értelmezték a regényt, amit a történet a felszínen kínál, tehát

⁹² BÉNYEI, *i. m.*, 72.

⁹³ Lat. 'ne érints engem' – a feltámadott Krisztus szavai Mária Magdolnához.

⁹⁴ BÉNYEI, *i. m.*, 74.

⁹⁵ *Uo.*

⁹⁶ *Uo.*

⁹⁷ *Anne Enright: A gyászoló gyülekezet*, <http://www.litera.hu/hirek/anne-enright-a-gyaszolo-gyulekezet> (2014. 01. 04.)

hogy Liam élete megpecsételődött a gyerekkori szexuális bántalmazás miatt, és ez Veronica életén fájó nyomot hagyott.

Akik a www.moly.hu weblapon⁹⁸ ajánlják a könyvet, lenyűgöző nyelvezete, súlyos téma-felvetése miatt teszik. Van, aki dicséri a fordító remek teljesítményét. Akiknek nem tetszett, azok vagy a szokatlan, ugráló időkezelést, vagy a szöveg nyomasztó hangulatát okolták.

A www.konyves.blog.hu kritikája⁹⁹ azt emeli ki, hogy nem lehetünk biztosak a gyerekkori trauma megtörténtében, talán csak Veronica rögeszméje ölt testet az emlékekben, mivel rágaskodik ahhoz, hogy történnie kellett valaminek a múltjában, amely az ő és a testvére életében törést okozott. A bíráló szerint a hősnő ezzel az eljárással leplezi a tényt, hogy alig tud valamit az öccséről, miközben úgy képzei, ő állt hozzá a legközelebb a családból. Az író nő szövegalkotásáról így nyilatkozik: „Enright prózája egyszerre szikár, távolságtartó és nagyon is személyes”.¹⁰⁰ Említést tesz a többek által is kiemelt hangnemműről, ahogy az író nő Veronica Adáról szőtt emlékképeinek lágy elbeszélése és a jelen valóságának elkeseredett, durva megnyilvánulásai között módosítja tónusát. A blogger szerint Enright fekete humorral megírt,¹⁰¹ saját témáit némi öniróniával szemlélő könyve tulajdonképpen a gyász munkáról szól.

A www.kultblog.hu ajánlója szerint a könyv fő témája az, „hogyan lehet túlélni mások halálát”.¹⁰² A szöveg néhol líraivá válik, néhol pedig kiábrándítóan nyers. Érdekesnek tartja a folyamatot, ahogy a kezdetben szép emlékeket kereső Veronica eljut az életét behálózó gyermekkori megrázkódtatás traumájáig, amelynek felismerése után elkerülhetetlen a szembenézés saját jelenével.

Booker-díj, 2008 – Aravind Adiga: *A fehér tigris (The White Tiger)*

Aravind Adiga a negyedik író, aki elsőkönyvesként vehette át a Booker-díjat, *A fehér tigris*¹⁰³ pedig közönségsiker lett Nagy-Britanniában.

Az e-mailregény, főszereplője, Balram Halwai hét éjszaka alatt, Kína indiai látogatásra készülő államelnökének írt hét leveléből épül fel. A főhős célja megismertetni Kína vezetőjével az ország igazi arcát a saját történetén keresztül. Balram maga a fehér tigris, egy a milliók közül, a kivételes ember, aki képes megváltoztatni sorsát, és átlépni a szigorú kasztrendszer megmászhatatlan határait. Egy szerencsés alkalommal elkövetett gyilkosság útján végül India egyik legbefolyásosabb üzletemberévé válik. Miként bemutatja, Indiában a hozzá hasonló gazembereknek áll a világ. A rohamosan fejlődő, ám velejéig korrupt országban a pénz beszél, és az embereket gúzsba kötik a hagyományok. Balram az India által kínált egyetlen lehetőségét váltotta valóra.

⁹⁸ Anne Enright: *A gyászoló gyülekezet*, <http://moly.hu/konyvek/anne-enright-a-gyaszolo-gyulekezet> (2014. 01. 04.)

⁹⁹ *A gyászoló gyülekezet*, http://konyves.blog.hu/2010/09/30/a_gyaszolo_gyulekezet (2014. 01. 04.)

¹⁰⁰ *A gyászoló gyülekezet*, http://konyves.blog.hu/2010/09/30/a_gyaszolo_gyulekezet (2014. 01. 04.)

¹⁰¹ A www.ilweran.freeblog.hu szerzője is hasonlóan kategorizál. Anne Enright: *A gyászoló gyülekezet*, http://ilweran.freeblog.hu/archives/2010/10/05/Anne_Enright_A_gyaszolo_gyulekezet/ (2014. 01. 04.)

¹⁰² DEÁK Ági, *Túlélni a halált*, http://kultblog.hu/archives/2009/06/25/Tulelni_a_halalt/ (2014. 01. 04.)

¹⁰³ Aravind ADIGA, *A fehér tigris [The White Tiger]*, London, Atlantic Books, 2008], ford. GRESKOVITS Endre, Bp., Cartaphilus, 2010.

A brit kritikusok pozitívan viszonyultak *A fehér tigris*hez. A regény témáját nagyon aktuálisnak tartják, hiszen a nemzetközi indiai propaganda igyekszik elrejteni a nyomorban élőket – ezt írja körül Soumya Battacharya az *Independent*ben¹⁰⁴ és Neel Mukherjee, a *Sunday Telegraph*ban.¹⁰⁵ A hálás témaválasztás ellenére a méltatók szűkszavúságából érezhető, hogy Adiga díjazásával nem feltétlenül értenek egyet.

Sam Jordison írását¹⁰⁶ a *Guardian* Booker Club rovatában adták közre, amikor még csak a hosszú listára bejutott regények címei voltak ismertek. Jordison a regényt élvezetesnek találta, ám nyeresi esélyét egészen valószínűtlennek tartotta. Ő és a *Daily Telegraph* kritikusa, Peter Robbins¹⁰⁷ is – aki Adiga könyvéről a Booker-díj után írt – úgy látja, Balram sikerének legfontosabb előremozdítója a megbéklyózó indiai hagyományok lerázása volt.

Sam Jordison azt mondja, Aravind Adiga modern kori Dickensként megpróbál hangot adni annak a témának, amelynek mások legfőljebb a moráját hallják. A szövegben alkalmazott narratíva indulatos, pontos és megfigyelésekkel teli. Úgy véli azonban, a textus erőteljes megkonstruáltsága hibákhoz vezetett. Az egyik gond, hogy Adiga narrátora folyamatosan aluliskolázottságát emlegeti, a beszélő mégsem tudja elrejteni műveltségét. A kritikus szerint a másik hiba, hogy a szövegben érezhető mágikus realista törekvést nem sikerült érvényre juttatnia az írónak. Nem hiteles számára a regény struktúráját megteremtő, kínai elnöknek címzett levélírás sem. Ez utóbbiról Alfred Hickling hasonlóan vélekedik.¹⁰⁸

Kevin Rushby szerint¹⁰⁹ Balram hangja lehetne akár magáé az *új Indiáé* is. A regényt a változó indiai társadalom szellemes példázatának tartja. Sam Jordisonhoz hasonlóan ő is Dickens-t emlegeti, mivel szerinte a szélsőséges társadalom tagjai Dickens-szerűen groteszkek – karaktervázlatok a középosztálybeliség felé tartó Indiában, ahol Adiga szerint a romlottság a társadalom minden szintjén tetten érhető.

Greskovits Endre fordította magyarra a regényt. *A fehér tigris* nem lépett be kritikusaink látóterébe. Adiga győzelméről ugyan több cikk is megjelent – például a *Literán* vagy a *Nép-szabadságban* –, de ennél többet nem foglalkoztak a könyvvel. Ám attól függetlenül, hogy se szakmai, se sajtókritika nem jutott el az olvasókhöz, a blogok közönsége ez alkalommal is reagált a Booker-díjas műre.

¹⁰⁴ Soumya BATTACHARYA, *Tales from the shadowy side of booming India*, *The Independent*, 2008.04.11. Interneten is elérhető: <http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/reviews/the-white-tiger-by-aravind-adiga-807509.html> (2014. 01. 04.)

¹⁰⁵ Neel MUKHERJEE, *Exposing the real India*, *Sunday Telegraph*, 2008.04.27. Interneten is elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/fictionreviews/3672930/Exposing-the-real-India.html> (2014.02.15.)

¹⁰⁶ Sam JORDISON, *Booker Club: The White Tiger*, *The Guardian*, <http://www.guardian.co.uk/books/booksblog/2008/aug/22/theindianeconomicmiracle> (2014. 01. 04.)

¹⁰⁷ Peter ROBBINS, *Review: The White Tiger by Aravind Adiga*, *Daily Telegraph*, 2008.08.09. Interneten is elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/fictionreviews/3558130/Review-The-White-Tiger-by-Aravind-Adiga.html> (2014. 01. 04.)

¹⁰⁸ Alfred HICKLING, *The White Tiger*, *The Guardian*, 2009.03.21. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2009/mar/21/the-white-tiger-aravind-adiga> (2014. 01. 04.)

¹⁰⁹ Kevin RUSHBY, *Review: The White Tiger*, *The Guardian*, 2008. 10. 15. Interneten is elérhető: <http://www.guardian.co.uk/books/2008/oct/15/booker-prize-india> (2014. 01. 04.)

A blogkritikák hasonló kérdésekből építkeznek. Kiemelik, Adiga milyen merészen és tehetségesen mutatta be a kétarcú Indiát. A legtöbben elfogadták, hogy a regény India-képe szerint Balram az egyetlen lehetséges utat járta végig.

A www olvassbele.com blogkritikusa kifogásolja¹¹⁰ a kiadó fülszövegét, amely azt sugallta számára, hogy a szövegben erős a társadalomábrázolás, tehát egyfajta szociografikus munkát tart a kezében az olvasó – azonban ezt nem így tapasztalta. A www.konyves.blog.hu szerzője szerint¹¹¹ „a gyilkos Balram egyszerre lép fel társadalomtudósként, filozófusként és végtelemül opportunistá vállalkozóként”.¹¹² A www.amigalszanak.blogspot.com szerzője szerint¹¹³ – aki ismertetőjét a brit kiadás alapján írta – Aravind Adiga „mellbevágóan realista képet fest Indiáról – anélkül, hogy belemerne az elborzasztó részletekbe”.¹¹⁴ A regény brit sikerét az angolok India iránti büntudatából adódó érdeklődés eredményeként értelmezi. A www.kedveskritikus.blogspot.com szerzője szerint¹¹⁵ a kötet egyik legfőbb érdeme a módszer, ahogy a szerző képes volt a nyugati olvasó számára ismeretlen világot a maga teljességében megrajzolni.

Booker-díj, 2009 – Hilary Mantel: *Farkasbőrben (Wolf Hall)*

Hilary Mantel 1952-ben született Nagy-Britanniában. A *Farkasbőrben*¹¹⁶ volt 2011-ig a szerző egyetlen magyarul is olvasható regénye, melyet 2012-ben a folytatása, az ugyancsak Booker-díjat nyert *Holtaknak menete*¹¹⁷ (*Bring Up the Bodies*) követt.

A történet főszereplője Thomas Cromwell, a király főminisztere, aki VIII. Henrik nevében végrehajtotta az Anglia sorsát jelentősen befolyásoló reformokat. Az író nő egyes szám harmadik személyben írta meg regényét, ám úgy, hogy az olvasó mindent és mindenkit Cromwell nézőpontjából ismer meg. A narrátornál jelen idejű elbeszélést alkalmazott, amely egyfajta modern hangulatot kölcsönöz az 1527 és 1535 közötti angol világ megjelenítésének.

Az *LRB* cikkének¹¹⁸ írója szerint Hilary Mantel alternatív történelmi regényt alkotott. Fő módszere alapján a számára fontos alakokat kiemelte a történelmi sokaságból és megítélésüket új perspektívába helyezte, illetve megváltoztatta a történetírásban rögzült képüket. Colin Burrow kiemeli, hogy azok a szereplők és események, akik és amelyek később fontos szerephez jutnak, gyakorlatilag elvesznek a történetben, mert észrevétlenül vagy a perifériákon

¹¹⁰ TURÁN Beatrix, *Egy győztes története. Aravind Adiga: A Fehér Tigris*, <http://olvassbele.com/2012/02/08/egy-gyoztes-tortenete-aravind-adiga-a-feher-tigris/> (2014. 01. 04.)

¹¹¹ *Fefelé igyekezni*, http://konyves.blog.hu/2011/04/27/a-feher_tigris_nem_vegleges (2014. 01. 04.)

¹¹² *Uo.*

¹¹³ *Aravind Adiga: The White Tiger*, <http://amigalszanak.blogspot.com/2010/05/aravind-adiga-white-tiger.html> (2014. 01. 04.)

¹¹⁴ *Uo.*

¹¹⁵ *A fehér tigris*, <http://kedveskritikus.blogspot.com/2011/04/feher-tigris.html> (2014. 01. 04.)

¹¹⁶ Hilary MANTEL, *Farkasbőrben [Wolf Hall]*, London, Fourth Estate, 2009], ford. MEGYERI Andrea, Bp., Carthaphilus, 2010.

¹¹⁷ Hilary MANTEL, *Holtaknak menete [Bring Up the Bodies]*, London, Fourth Estate, 2012], ford. GÁZSITY Mila, Bp., Carthaphilus, 2012.

¹¹⁸ Colin BURROW, *How to Twist a Knife*, London Review of Books, 31(2009), 8. sz., 3–5. Interneten is elérhető: <http://www.lrb.co.uk/v31/n08/colin-burrow/how-to-twist-a-knife> (2014. 01. 04.)

mozognak. Ez az eljárás azért érdekes, mert míg a könyv szereplői nem, az olvasók tudják, mekkora jelentőségük lesz ezeknek a mellékes alakoknak. A kritikus szerint a regény fő témája az a hosszú és lassú folyamat, amely során Cromwell jelleme megszilárdul.

Több recenzens, így Colin Burrow, majd a *Daily Telegraph* szerzője: Claudia FitzHerbert,¹¹⁹ a *Spectator* kritikusa: Anne Chisholm¹²⁰ kiemelte, hogy Mantelnek sokat segítettek a Cromwell élettörténetéből hiányzó adatok, mert így saját céljainak megfelelően építhette fel a karaktert.

Hilary Mantel elismert szerző hazájában. A *Farkasbőrben* című regényéből a kiadást követően tíz hónap alatt 302 522 példányt adtak el, ezzel az év tizenkilencedik legsikeresebb kötetévé vált.¹²¹ A magyar megjelenését követő időkből nem jelent meg róla sem szakmai, sem sajtókritika.

A *Magyar Narancs*ban 2011-ben megjelenő könyvismertetés¹²² írója szerint Mantel regényében a 16. századi Anglia komplexitását kívánta megragadni, amelyet ellentétes eszmék ütközései formáltak. „A mindent átjáró bizonytalanság érzetét [a szerző] kihagyásos technikája is erősíti”¹²³ – írja, hiszen az olvasó a történetvezetés időbeli és térbeli ugrásai miatt nem számíthatja ki az események alakulását, ahogy maguk a karakterek sem.

A blogok közönsége vegyes fogadtatásban részesítette a regényt. A www.moly.hu oldalon¹²⁴ több hozzászóló is értetlenségét fejezte ki Mantel regényének külföldi népszerűsége miatt. A méltatók egy csoportja a regény stílusát színtelennek találta, a narratíva folyamatos kitérései többeket zavartak az olvasásban. A szereplők ábrázolását illetően nem volt egyetértés a véleményezők között. Egyikük szerint a legtöbb karakter „elnagyolt”, kidolgozatlan – holott a regény fülszövege nem ezt ígéri; egy másik méltató úgy látja, a fontos alakok ábrázolása egysíkú, a főszereplővel együtt egyoldalú jellemeket testesítenek meg. Ezzel szemben olyan olvasó is van, aki üdvözli Mantel eljárását, ahogyan megvilágította Cromwell személyiségének jó és rossz oldalát.

Az egyik véleményező a történeti irodalommal olvasta össze a regényt. Érthetetlennek tartja, miért lett Thomas Cromwell a kor rettegett, nagyhatalmú alakja, hogyan került befolyásos pozícióba, miért tőle féltek kortársai, és nem inkább Morus Tamástól, hiszen Cromwellt a regényből pozitív jellemként ismerjük meg.

Utóbbi felvetésre Kovács Tímea könyvajánlója¹²⁵ szolgál magyarázattal. Rávilágít arra, hogy az olvasó azért ismeri meg jámbornak Cromwellt, mert az annak akarja láttatni magát –

¹¹⁹ Claudia FITZHERBERT, *Wolf Hall by Hilary Mantel: review*, Daily Telegraph, 2009. 04. 25. Interneten is elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/bookreviews/5207969/Wolf-Hall-by-Hilary-Mantel-review.html> (2014. 01. 04.)

¹²⁰ Anne CHISHOLM, *The benefit of the doubt*, The Spectator, 2009. 05. 16. Interneten is elérhető: <http://www.spectator.co.uk/books/3614358/the-benefit-of-the-doubt.html> (2014. 01. 04.)

¹²¹ A Nielsen BookScan adatai elérhetőek: <https://docs.google.com/spreadsheets/cc?key=0AonYZs4MzlZbdEpsS2MtbmEyU1BNVXBhMjdWcVctMFE&hl=en#gid=1> (2014. 01. 04.)

¹²² B. I., *Hilary Mantel: Farkasbőrben*, Magyar Narancs, 2011/29. Interneten is elérhető: http://magyarnarancs.hu/zene2/konyv_-_hilary_mantel_farkasborben-76575 (2014. 02. 10.)

¹²³ Uo.

¹²⁴ Hilary Mantel: *Farkasbőrben*, <http://moly.hu/konyvek/hilary-mantel-farkasborben> (2014. 01. 04.)

¹²⁵ KOVÁCS Tímea, *Hilary Mantel: Farkasbőrben*, <http://ekultura.hu/olvasnivalo/ajanlok/cikk/2011-03-27+15%3A00%3A00/hilary-mantel-farkasborben> (2014. 01. 04.)

ráadásul mindent és mindenkit az ő szemszögéből ismerünk meg. Ebből adódik a narratíva szokatlan vezetése, amely úgy halad, mintha egyetlen ember, nevezetesen Cromwell gondolkodásmódját tükrözné.

A www.kotvefuzve.postr.hu weboldalon olvasható Iván Tünde blogkritikája.¹²⁶ Szerinte a történet főként Cromwell különböző személyekkel folytatott párbeszédeiből áll össze, amelyek olykor az olvasó számára követhetetlenül építik a szöveget. Az ebből adódó zavarosságot a www.moly.hu olvasói is említik. A blogbejegyzés írója abban látja az egyébként erőfeszítésekkel megérthető olvasmány népszerűségét, hogy a jelen idejű elbeszélés – amely a Booker-zsúri szerint egyedivé/újszerűvé teszi a történelmi regényt – egyfajta bensőségeséget, személyességet teremt.

Kritikai helymeghatározás

A regények brit és hazai recepciójának összevetése után arra jutok, hogy a britek irodalmában – hazánkétól eltérően – a magasirodalom és a lektúr meghatározottságának kontúrjai nem olyan élesek. Ez szembeötlő például DBC Pierre esetén, akinek a könyve Angliában elnyerte a legrangosabb szépirodalmi elismerést, magyarul viszont puhatáblás borítóval jelent meg – ami könyvkiadási tradíciókban nem a magas irodalmi minőséget jelzi. Nálunk tartja magát a képzet, mely szerint szépirodalom az, ami kívülről is annak látszik.

Abban az esetben is, ha ezen regények nem mindenáron szakmai elismerést célzó attitűdből születtek, és ha tárgyuk túl merész vagy netán banális is, úgy tűnik, megvolt bennük a lehetőség, hogy egy elsődlegesen szakmai szempontokat érvényesítő könyvversenyben nyerjenek. Ahogy DBC Pierre-nél, a fikció, a narratíva hitelesítésének módjai több másik Booker-díjas műben artikulálódnak, kiváltképp Peter Carey-nél, Yann Martelnél, Hilary Mantelnél. A női irodalom mozgásterében – Enrightnál, Atwoodnál és Mantelnél – a kísérletező eljárások aktívak, például az időkezelés módjának kidolgozásában. Hangsúlyos téma Booker-regényekben az önfelfedezés útjának bejárása. A személyes vagy a történelmi múlt feldolgozása Anne Enrightnál, John Banville-nél vagy Hilary Mantelnél követhető. Szintén Mantelnél kerül elő a történelmi és politikai összefüggések bemutatása, illetve Alan Hollinghurst esetében, akinél megjelenik a homoszexualitás, a homoszexuális szubjektum integrálásának igénye a szépprózába. Észlelhető az irodalom társadalmi szerepvállalását támogató eszmény fenntartása. A szerző erős társadalomkritikát fogalmaz meg *A szépség vonalában*, ahogy teszi ezt DBC Pierre vagy Aravind Adiga, aki a társadalmi egyenlőtlenségek mindenkor aktuális témájához nyúlt. Adiga, Hollinghurst, Carey és Banville munkája igazolja, hogy a brit irodalomban máig hatnak olyan nagy elődök, mint Henry James vagy Dickens.

A két világ kritikai hagyományai eltérőek. A brit kritikák változó mértékben kívánták a regényeket az angol irodalom kontextusában elhelyezni. Érthető azonban, hogy például Margaret Atwood, Peter Carey vagy John Banville bemutatása nem szükséges ott, ahol irodalmi kapcsolódásaik tisztázottak. A magyar kritikáknak minden esetben pozicionálniuk kell a kevéssé ismert külföldi szerzőket. Bényei Tamás Enright-recenziójának kivételével jobb esetben is csak egy-egy mondattal tértek ki erre a recenzensek.

¹²⁶ IVÁN TÜNDE, *Semmi Tudor-giccs*, <http://kotvefuzve.postr.hu/?keres=hilary+mantel> vagy <http://www.origo.hu/kotvefuzve/blog/20110426-semmi-tudorgiccs-hilary-mantel-farkasborben-cimu-regenyrol-kritika.html> (2014. 01. 04.)

Igyekeztem kiemelni, amikor a magyar kritika új álláspontot képviselt az elemzésben a brithez képest. Az angol recenziók a magyar gyakorlattal szemben inkább szerveződnek a cselekmény köré. Eszerint tudatosan vállalnak egyfajta tájékoztató szerepet, amely az olvasók igényeit kívánja kiszolgálni – mert releváns szakmai megállapítások mellett az általános olvasóközönségnek szóló magyarázatokat fogalmaznak meg.

Hazánkban a Booker-díjasok kritikája során a recenzensek egészen új megközelítésekből vizsgálták a regényeket. Eszerint a magyar kritikák másfajta érzékenységből építkeznek, írják másként határozzák meg a hangsúlyokat. A kritikákban eltávolodnak a szoros szövegértelmezéstől, és „felülnézetből” közelítenek a művekhez. Izgalmas lett volna nyomon követni, hogy e regényeket illetően milyen értelmezések születnek, de kérdés, hogy egyáltalán van-e igény a művekről való beszédre. A kilenc vizsgált regény közül öt esetében beszélhetnénk szakmai fogadtatásról, de esetenként túlzás lenne annak nevezni egyetlen kritikát. A sajtókritikák száma is alacsony: *A szépség vonaláról*, *A tengerről*, a *Pi életéről* és a *Farkasbőrbenről* a megjelenésükkor született néhány írás, de a többi regény nálunk említés nélkül maradt.

A külföldi könyvek érvényesülésének szinte egyedüli fórumaként maradnak az olvasóblogok, melyek lelkes közönsége élénken követi a nemzetközi könyvpiacok mozgását. A bloggerek szeretnék megérteni a regényeket, szeretnék beilleszteni azokat valamilyen kontextusba, ám szándékuk olykor kudarcba fullad, dezinformációkat gerjeszt. Ez jól megfigyelhető volt a *Pi élete* és *A gyászoló gyülekezet* esetében, amelyeket többen markánsan félreértelmeztek. Persze nem azt gondolom, hogy egyetlen releváns értelmezés létezik, de amikor a *Pi életét* ifjúsági regényként kategorizálják, az nyilvánvalóan jelzi, hogy szükségszerű lenne a szakmai iránymutatás.

Lényeges volna megoldást keresni arra, hogy a kritikai közeg ne hagyja magára az olvasót. Ehhez meg kell találni a módot, ahogyan a közönséghez lehet szólni. A brit lapok cikkei nem valamiféle felső pozícióban értekeznek. Még a *Times* irodalmi mellékletének (*TLS*) a hangütése sem annyira tudományos, hogy bárki meg ne értené. Nálunk a recenzió a köztudatban felsőbbbbségesnek tartott értekező forma, amellyel a laikus nem tud azonosulni. Bizonyos online irodalmi felületek jól közelítenek az olvasókhoz, a hozzászólás lehetősége által időről időre érdekes viták alakulnak ki. Ilyen tér az *Irodalmi Jelen*, ahol *A fehér tigris* nagyszerűségét magyar megjelenésének évében két interjúban is kiemelték a kérdezettek, és az egy könyvtoplistában is szerepelt, mégsem közöltek cikket a Booker-díjas műről.

Nagy szükség lenne a kritikairás perspektíváinak tágítására. Úgy gondolom, a kritikus szakmának nagyobb részt kell vállalnia az irodalom népszerűsítésében. Üdvözlendő ugyanakkor, hogy a vizsgált Booker-díjas regények majdnem mindegyike – *A szépség vonalának* kivételével, amelyre hét évet kellett várnia a magyar olvasóknak – két-három évvel a brit megjelenés után hazánk könyvesboltjaiba is bekerült, és a 2012-es díjazott, a *Holtaknak menete* még győzelme évében megjelent nálunk is. Ám a megjelenés önmagában kevés, ha nem követi recepció, ha nincs, aki ezekre a fontos, akár új irodalmi törekvéseket megmutató könyvekre reagáljon, felhívja rájuk a figyelmet. Ha nincs kritikus, aki ezt megtegye, akkor ezek a kötetek még sokáig – hogy Onagy Zoltán találó megfogalmazását használjam – *alvó remekművek* maradnak.